

**Антонюк В.П.,
д. е. н., професор,
головний науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна**

ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВТРАТИ ТА ЗАВДАННЯ ВІДРОДЖЕННЯ

Для України завдання відродження і розвитку промисловості являються особливо гострими у зв'язку з тривалими процесами деіндустріалізації та технологічного занепаду, які знижували можливості економічного зростання й підвищення рівня життя населення. В складі Радянського Союзу Україна мала розвинену промисловість, яка повністю була інтегрована в союзний індустріальний комплекс. У 1991 році питома вага України у світовому виробництві промислової продукції становила 0,57 %, а частка української економіки у світовому виробництві – 0,36%. Складні умови економічного розвитку перехідного періоду, розрив виробничих зв'язків з у минулому союзними республіками, непрозора приватизація та відсутність ефективної економічної й промислової політики за часів незалежності призвели до падіння промислового виробництва. У 2013 р. частка України у світовому виробництві промтоварів скоротилася до 0,2 %, у 2016 – до 0,16 %, питома вага української економіки в світі до 0,17 % у 2013 р. і до 0,12 % у 2016 р. [1].

З 2000 року промисловий сектор повільно відновлювався (за винятком 2008-2009 кризових років), однак відбувалася деградація його структури і технологічного рівня. Мало місце зниження інноваційної діяльності і втрата технологічних підприємств та цілих галузей [2]. Внаслідок цього відбулася еволюція української економіки з орієнтованої на важку промисловість у виражену сировинну економіку, в якій домінувало виробництво і експорт сировини та продукції першого переділу, таких як чавун, металопрокат, збагачена руда, зерно, сояшникове олія та ін., які складали близько 75% експорту.

Багато фахівців з проблем економічного розвитку України вважають, що саме проблеми деіндустріалізації та технологічного занепаду промисловості призвели до суттєвого послаблення економіки та були одним із чинників розв'язаної російської війни проти України. Агресія РФ в 2014 році, і особливо в 2022 року, призвела до ще більшого падіння промислового виробництва і зниження її конкурентоспроможності. Так, обсяг продукції

переробної промисловості 2021 року, у постійних цінах 2016 р., відносно 2010 року складав 83,3%, а її частка у ВВП за цей період знизилася з 15,2% до 11,5% [3]. Україна у 2018 р. в рейтингу Індексу конкурентоспроможності промислового виробництва UNIDO посіла низьке місце – 69-е серед 152 країн, в той час як Польща займала 22 місце, Словаччина – 26, Туреччина – 30 місце [4]. Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією (РФ) проти України у 2022 році, нанесла величезної шкоди вітчизняній економіці та промисловому комплексу, що спричинило подальше падіння промислового виробництва.

Станом на червень 2023 року втрати активів бізнесу оцінювалася на рівні \$11,4 млрд. Від початку війни було пошкоджено або зруйновано 426 великих й середніх приватних підприємств та держкомпаній, серед яких більше 100 промислових підприємств. Однак фактично її кількість була вищою, якщо врахувати об'єкти на тимчасово окупованих територіях [5]. Значна кількість промислових підприємств припинили свою діяльність, перемістилися в інші країни або змушені були залишитися в окупації. Внаслідок цього, за даними Державної служби статистики, чисельність діючих суб'єктів господарювання у промисловості в 2022 році суттєво зменшилася: в цілому по промисловості на 14-17%, у переробній – на 15-18%. Кількість малих підприємств скоротилася на 18,5 тис. (майже на 19%). За 2022 рік Україні втратила 440 середніх і 136 великих суб'єктів господарювання переробної промисловості, у 2021 році зменшення чисельності таких підприємств складало відповідно 73 і 16 одиниць, а до 2019 року їх чисельність зростала [6].

Втрати, різноманітні перешкоди і обмеження в діяльності переробної промисловості суттєво знизилася обсяги промислової продукції. У 2022 році в цілому по переробній промисловості падіння виробництва і реалізації відносно 2021 року склало 31,6%, найбільше у металургійній, виробництві коксу та нафто-переробленні. Збільшили виробництво і реалізацію продукції лише текстильна галузь та виробництво одягу. Упродовж першого року війни (березень 2022 – лютий 2023 року) щомісячні індекси промислової продукції (у % до відповідного періоду попереднього року) переробної галузі коливалися в межах 60. У машинобудуванні індекси в більшості місяців не досягали 60% і лише в лютому 2023 р. наблизилися до 80% [7]. Нині відбувається повільне відновлення промислового виробництва, однак воно має бути більш динамічним та прогресивним.

Збереження держави, підвищення обороноздатності та забезпечення перемоги у війні з РФ неможливо без відродження й розвитку промисловості

України на новій технологічній основі, що обумовлює надзвичайну актуальність розробки і реалізації ефективної промислової політики. Пріоритети промислового розвитку України мають вписуватися в домінуючі у розвинених країнах тренди промислового розвитку – Індустрії 4.0 та 5.0, які базуються на цифрових технологіях, інноваціях, впровадженні зеленого курсу та людино-центричності в стратегії промислової діяльності, що сприяє досягненню Цілей сталого розвитку.

В українському суспільстві зараз іде формування підходів до нової промислової політики та завдань відбудови промислового сектору. В Комітеті Верховної Ради України з питань економічного розвитку 24.03.2023 року відбулося слухання на тему: «План відновлення України від наслідків війни», на якому ґрунтовно обговорювали проблеми і плани повоєнного розвитку країни. У підготовленому для обговорення Плані, серед 7 ключових реформ у сфері економіки на першому місці стояло завдання структурної перебудови економіки через прискорений розвиток переробної промисловості та інновацій (залучення інвестицій, нарощування експорту, інтеграція у глобальні ланцюги створення доданої вартості) [8]. Більшість учасників слухань наголошували на пріоритетному завданні розвитку промисловості, необхідності прийняття програм збереження і розвитку на основі сучасних стандартів стратегічних галузей - гірничо-металургійного комплексу, переробної промисловості, енергетичного і транспортного машинобудування, легкої промисловості та ін. Важливо в першу чергу забезпечити розвиток і реформування оборонно-промислового комплексу на принципах прискореного переходу на міжнародні стандарти зброї й спецтехніки.

Для відродження і модернізації вітчизняного індустріального комплексу необхідно ухвалити закон "Про промислову політику", та на його основі створити галузеві програми модернізації промисловості. Також необхідно забезпечити першочергові економічні заходи щодо підтримки бізнесу, залучення інвестицій в розвиток сучасних видів промисловості. Однак, в Україні існують численні ризики для успішної повоєнної відбудови та модернізації промисловості: найбільшим ризиком є збереження воєнних загроз, які перешкоджають залученню міжнародних інвестицій для відбудови; невисокий рівень зацікавленості вітчизняного бізнесу в інноваціях; наростання дефіциту кваліфікованих кадрів. Для їх подолання необхідна розробка і реалізація комплексної програми модернізації галузі.

Література

1. Данилишин Б. Як Україні повернутися в клуб промислово розвинених країн. Дзеркало тижня. 1 грудня 2017 р. (дата звернення: 12.11.2023). URL: https://zn.ua/ukr/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutisya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html
2. Салівон С. Технологічні галузі промисловості в Україні зникають на очах. Федерація роботодавців України. 26 травня 2020. (дата звернення: 12.11.2023). URL: <https://fru.ua/ua/media-center/blog/salivon/tekhnologicheskie-otrasli-promyshlennosti-v-ukraine-ischezayut-na-glazakh>
3. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності (2010-2019pp.) та (2016-2021pp.). Державна служба статистики. Статистична інформація. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Позиції України в міжнародних рейтингах у сфері промислового розвитку. INDUSTRY4UKRAINE. 9 Листопада, 2020. (дата звернення: 12.11.2023). URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/pozycziyi-ukrayiny-v-mizhnarodnyh-rejtyngah-u-sferi-promysloвого-rozvytku/>
5. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. KSE. 2 серпня 2023 року. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-cher-vnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/>
6. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2016-2022 роках. Державна служба статистики. Статистична інформація. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2022 році. Державна служба статистики. Статистична інформація. URL: <https://www.ukrstat.gov>
8. Слухання Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку на тему: «План відновлення України від наслідків війни». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZJS8iLeuzUY>

Абрамов В.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Насипайко Д.С.

к. е. н., доцент

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Розвиток національних економік в умовах глобалізації залишається предметом дискусій, оскільки відсутні емпіричні підтвердження впливу глобальної конкуренції на економічне зростання. Глобалізація охоплює широкий спектр економічної діяльності, включаючи міжнародну торгівлю, міграцію робочої сили між країнами та міжнародні інвестиції. Кожен із видів діяльності, які є складовими глобальної економіки, може по різному впливати на економічне зростання. Іноземні інвестиції є стратегічним